

Horváth Kitti:

„Semmit rólunk nélkülünk!” – A választójogi cenzus alkotmányjogi kérdései

„A legjobb érv a demokrácia ellen egy ötperces beszélgetés egy átlagos szavazóval” – így szól a választójogi cenzus támogatói által leggyakrabban hangoztatott Churchill-idézet.¹⁰⁴ De vajon mennyire maradna demokrácia egy olyan rendszer, amiben az állampolgárok egy része ki van rekesztve a politikai döntéshozatalból?

I. A választójogról általában

Az Alaptörvény szerint a közhatalom gyakorlása főszabályként a választott képviselőkön keresztül történik. Ehhez képest kivételes, amikor az állampolgárok – például népszavazás útján – közvetlenül is beeshetnek a politikai döntésekbe.¹⁰⁵ Mindenképpen szükséges tehát annak a szabályozása, hogy kik rendelkezhetnek választójoggal, ugyanis az érdekeink politikai becsatornázását rendszerint az általunk választott képviselők látják el. Eltérő választásokat különböztethetünk meg aszerint, hogy az állampolgárok mekkora csoportjára terjed ki a választás során felhatalmazást kapó képviseleti szerv hatalma. Ez alapján beszélhetünk európai parlamenti, országgyűlési, valamint önkormányzati választásokról. A választójog tartalma azt határozza meg, hogy az egyes választásokon ki szavazhat (aktív választójog), illetve kinek van joga jelöltként indulni (passzív választójog).

II. A magyar választójogi szabályozás történeti alakulása¹⁰⁶

1848 és 1918 között törvény határozta meg, hogy milyen anyagi vagy tudásbeli feltétele van a választásokon való részvételnek. 1848-ban az a 20. életévét betöltött, Magyarországon született férfi szavazhatott, aki meghatározott anyagi feltételekkel rendelkezett. Fontos megjegyezni, hogy nem mindenre vonatkozott a vagyoni cenzus, ugyanis az értelmiségi réteg (ügyvéd, sebész, gyógyszerész), az MTA tagjai, a lelkészek, továbbá a kézművesek, iparosok és kereskedők – bizonyos további feltételek fennállása mellett – minden anyagi megkötés nélkül szavazhattak.

A vagyoni és a műveltségi cenzus ugyan változott az évek alatt, teljes egészében csak 1918-ban törölték el, ugyanis ekkor került bevezetésre az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választójog. A Horthy-korszakban (1922-1945) ismét megjelent a műveltségi cenzus, a ténylegesen is általános választójog pedig csak 1989 után került bevezetésre. A hatályos Alaptörvény általános szabálya szerint minden nagykorú magyar állampolgár rendelkezik aktív és passzív választójoggal, ez alól csak az képez kivételt, akit

¹⁰⁴ <https://www.quora.com/Winston-Churchill-once-said-The-best-argument-against-democracy-is-a-five-minute-conversation-with-the-average-voter-Is-this-valid-in-2017> (Utolsó letöltés ideje: 2018.07.01.).

¹⁰⁵ Alaptörvény B) cikk (4) bekezdés.

¹⁰⁶ A bekezdés Harmat Árpád Péter munkáján alapul: <http://tortenelemcikkek.hu/node/165> (Utolsó letöltés dátuma: 2018. 07. 01.).

bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság (jogerős ítéletével) kizárt a választójogból.¹⁰⁷

III. A választójogi cenzushoz kötődő érvek és a lehetséges megvalósítási módok

Az egyik legkézenfekvőbbnek tűnő megoldás a választójog bizonyos iskolázottsági szinthez való kötése. Elképzelhető ugyanis, hogy egy csupán általános iskolát vagy gimnáziumot végzett személynél tájékozottabb egy olyan ember, aki egyetemi végzettséggel, esetleg doktori címmel rendelkezik. Ahhoz pedig, hogy a lehető legkompetensebb képviselők nyerjenek felhatalmazást, elengedhetetlen, hogy minél megfontoltabbak és tájékozottabbak legyenek a választópolgárok.

Ez a szabályozási mód azonban pont az egyszerűsége miatt hordoz magában nagy kockázatot. Nem állapítható meg ugyanis kétséget kizáróan, hogy a magasabb végzettség automatikusan együtt jár a szélesebb körű politikai ismeretekkel és közéleti tájékozottsággal. Amerikai pszichiáterek kifejlesztettek egy, a választási képesség mérésére irányuló eszközt, a „Competence Assessment Tool for Voting (CAT-V)” tesztet, amely kérdéseket tartalmaz a potenciális szavazó képességét érintően. Ezen kérdések értékelésére a CAT-V teszt egy pontozási rendszert épített ki, amelynek segítségével mérhető az érintett személy választásra való alkalmassága, és így eldönthető, hogy indokolt-e tőle a választójogot megvonni.¹⁰⁸

Egy másik módszer lehetne a műveltségi szint előzetes felmérése, majd a választásokon való részvételnek ezen „teszt” eredményétől való függővé tétele. Ez azonban nem nyújtana valódi megoldást, hiszen már a kérdések összeállítása is visszaélésekre adhatna lehetőséget, például a manipulatív megfogalmazás vagy az egyoldalú megközelítés miatt. Ezen felül további akadály, hogy egy szimpla kérdőívvel nehezen mérhető, hogy valaki rendelkezik-e a politikai folyamatok megértéséhez szükséges komplex gondolkodásmóddal.

IV. Ellenérvek és adaptációs problémák

A választási rendszer szabályozása a nemzeti szuverenitás körébe tartozik, tehát az államok alapvetően szabadon dönthetnek ebben a kérdésben, azonban vannak bizonyos korlátok, amelyeket figyelembe kell venniük a szabályok kialakítása során. Egyfelől az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) Első Kiegészítő Jegyzőkönyve deklarálja a szabad választásokhoz való jogot, másfelől az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) gyakorlata szerint az államnak hozzá kell járulnia a választójog mint alapjog biztosításához.

Ez alapján az európai értékekkel összeegyeztethetetlen lenne egy olyan szabályozás, amely megfosztaná az állampolgárok egy bizonyos hányadát ezen alapjog gyakorlásától. A szó legszorosabb értelmében persze most sem beszélhetünk általános választójogról,

¹⁰⁷ Alaptörvény XXIII. cikk (1) és (6) bekezdés.

¹⁰⁸ Kurunczi Gábor: Az általános választójog elvének aktuális kihívása. Államtudományi Műhelytanulmányok, 2018/3. 81. o.

hiszen csak a nagykorú állampolgárok szavazhatnak, ezt azonban az a megdönthetetlen vélelem indokolja, hogy a kiskorú személyek még nem (feltétlenül) rendelkeznek megfelelő ítélőképességgel, illetve a felelős döntéshozatalhoz szükséges politikai ismeretekkel.

Azon felül, hogy problémás lenne a cenzusos választójog európai értékrendbe való adaptációja, az sem garantált, hogy alkalmazása beváltaná a hozzá fűzött reményeket. Megfigyelhető ugyanis, hogy gyakran még az egyetemisták, vagy a diplomával rendelkező, magas beosztásban dolgozó személyek sem feltétlenül tájékozottak kellően a politikában, így hibás feltevésen alapulna az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők választójogból való kirekesztése.

V. Az oktatás, mint valódi megoldás

Véleményem szerint nem lehet megoldás az, hogy egyes állampolgárokat megfosztunk a választójoguktól pusztán azért, mert úgy véljük, hogy nem képesek olyan jó döntést hozni, mint műveltebb vagy iskolázottabb társaik. A politikai apátia rendszerint az alapvető ismeretek hiányából fakad, ami mögött pedig gyakran a politikai és társadalomtudományi képzésre meglehetősen kevés hangsúlyt fektető oktatás áll. Mivel azonban a demokrácia alapvető funkciója, hogy a felhatalmazott képviselők által a társadalom egészének véleménye artikulálódjon, így nem várható el, hogy egyesek csak „megfigyelőként” viseljék a politikai döntések következményeit, míg mások a magasabb képzettségi szintjük révén aktívan beleszólhassanak azokba.